

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет
Факультет соціології
Кафедра філософії гуманітарних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана
з навчальної роботи
факультету соціології
Кузьменко Т.М.
Факультет
соціології
«30» 08 2019 р.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана
з навчальної роботи
філософського факультету
Комаха І.Г.
Філософський
факультет
«30» 08 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ

для студентів

галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальності 054 Соціологія
освітньої програми Соціальні технології
освітнього рівня бакалавр
вид дисципліни обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2019/2020
Семестр	1
Кількість кредитів ECTS	4
Мова викладання	українська
Форма заключного контролю	іспит

Викладачі: Власенко Федір Павлович, к.ф.н., доцент кафедри філософії гуманітарних наук

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» __ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» __ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2019

Розробники: Власенко Федір Павлович, к.ф.н., доцент кафедри філософії гуманітарних наук

Затверджено «30» серпня 2019 р.

Зав. кафедри філософії гуманітарних наук
_____ (проф. Приятельчук А.О.)

Протокол №2 від «30» 08 2019 р.

Схвалено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від «30» серпня 2019 року №2

Голова науково-методичної комісії _____ (доц. Маслікова І.І.)

«30» серпня 2019 року

Погоджено з науково-методичною комісією факультету соціології

Протокол від «30» 08 2019 року №1

Голова науково-методичної комісії _____ доц. Петренко-Лисак А.О.

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування системи базових знань, вмінь і навичок філософського мислення для розв'язання складних спеціалізованих завдань та практичних проблем у сфері суспільного буття людини. Утвердження інтегративної і пошукової ролі філософії як основи і системи обґрунтування особистісного і фахового знання і розуміння.

2. Вимоги до опанування навчальної дисципліни:

1. До початку вивчення цієї дисципліни студенти мають **знати** основні етапи та характеристики історико-культурного процесу; володіти основними фактологічними знаннями гуманітарного і суспільствознавчого характеру.

2. **Вміти** збирати та інтерпретувати інформацію щодо феноменів та явищ суспільства, суспільних процесів та подій; застосовувати основні поняття в аналізі соціальних, політичних, економічних, правових явищ та процесів; виявляти сучасні особливості співіснування людських спільнот і суспільств в умовах глобалізації; планувати і оцінювати власну роботу; застосовувати інтерактивні і мультимедійні засоби.

3. **Володіти навичками** роботи з гуманітарними текстами; продукування складних усних і письмових повідомлень; взаємодії і співробітництва у навчанні, ситуаціях пошукового характеру.

3. Анотація навчальної дисципліни: дисципліна «Філософія» належить до переліку обов'язкових дисциплін ЗВО та викладається у I семестрі бакалаврату. Навчальна дисципліна знайомить студентів із філософською думкою, у її історичному розвитку і наявному стані та в системно-теоретичному вигляді, як з фундаментальним способом культурної рефлексії та осягнення засад буття, пізнання і людської діяльності, забезпечення автономії розуму, відкриття можливостей мислення та інтелектуального пошуку, самовизначення людини для подальшого застосування у сфері соціальних технологій.

4. Завдання (навчальні цілі) – системне опанування базових основ філософії (обізнаність здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в існуючих у розвиткові філософської думки традиціях, вченнях, методологіях, *основних філософських проблемах та класичних й неklasичних підходах до їх осмислення*); набуття навичок, що формують вправність мислення, розвиненість рефлексії, здатність до інтелектуальної комунікації, мовно-текстологічну здатність та особисту ціннісно-вольову налаштованість.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ЗК 06 – Здатність до аргументованого представлення власної думки, компетентної та толерантної дискусії з опонентами.

ЗК 08 – Здатність проводити дослідження на рівні, відповідному одержаній кваліфікації.

ЗК 10 – Здатність набувати сучасних знань, займатися самоосвітою.

5. Результати навчання:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати і розуміти:			
1.1	інтелектуальне й соціокультурне призначення філософії, її пізнавальні та культууроутворюючі можливості, історичну роль	лекція, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, іспит	5
1.2	структуру філософського знання, розмаїття та особливості філософських дисциплін, їх роль в обґрунтуванні та розвиткові людського мислення, пізнання світу, культури та	лекція, семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, іспит	5

	суспільства			
1.3	особливості поступу філософії, етапи і логіку її розвитку;	лекція, самостійна робота	контрольна робота, іспит	5
1.4	місце вітчизняної інтелектуальної традиції у світовій	лекція, самостійна робота	контрольна робота, іспит	10
1.5	еволюцію основних філософських ідей та проблем, напрями і тенденції сучасного філософського дискурсу, їх зв'язок з попередньою інтелектуальною історією.	лекції, семінари, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, іспит	15
	Вміти:			
2.1	логічно, послідовно та аргументовано усно і письмово висловлювати міркування щодо основних філософських проблем в контексті сучасних соціокультурних процесів, що забезпечує здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;	семінари, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, іспит, самостійна робота	5
2.2	виділяти підстави власних та інших міркувань, здатність відрізнити суб'єктивні, спонтанні складові суджень від об'єктивних і аргументованих, вміти надавати перевагу останнім	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, іспит	10
2.3	виявляти, ставити та вирішувати проблеми із застосуванням філософських категорій	семінар, самостійна робота	контрольна робота, іспит, самостійна робота	5
2.4	реферувати, рецензувати й коментувати першоджерела та дослідницьку літературу з філософської проблематики;	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, самостійна робота	5
2.5	критично, креативно і емпатійно оцінювати результати інтелектуальної праці;	семінари, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, іспит, самостійна робота	5
	Комунікація:			
3.1	здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях, концентруватися на значущих складових судження, не переходячи на особистості;	семінари, самостійна робота	усна відповідь	5
3.2	презентувати результати інтелектуальної праці та здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, повідомлень, есе, презентацій, конспектів;	семінари, самостійна робота	усна відповідь, самостійна робота	5
3.3	проявляти увагу і толерантність до іншої (й інакшої) думки у процесі інтелектуальної комунікації.	семінари	усна відповідь	5
	Автономність та відповідальність:			
4.1	знаходити необхідну інформацію з різних джерел, упорядковувати її, оцінювати її достовірність, пояснювати значущість, приймати обґрунтовані рішення;	семінари, самостійна робота	усна відповідь, самостійна робота	5
4.2	демонструвати вміння працювати в колективі та самостійно, виявляти ініціативу, уникати некритичного слідування авторитетам;	семінари, самостійна робота	усна відповідь, самостійна робота	5
4.3	мати інтелектуальне сумління, чесність у справі формування і вираження інтелектуальної позиції.	семінари, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, іспит, самостійна робота	5

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	Програмні результати навчання																
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	3.1	3.2	3.3	4.1	4.2	4.3	
Програмні результати навчання																	
ПРН 06. Здійснювати реферування наукових джерел (державною та іноземною мовами), обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки.	+	+	+			+	+	+		+	+	+					
ПРН 10. Аналізувати соціальні зміни в Україні та світі, їхні чинники та наслідки.				+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПРН 12. Використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.											+	+					
ПРН 15. Планувати та ефективно використовувати час, працювати самостійно, систематично підвищувати свій професійний рівень шляхом самоосвіти. Порівнювати та узагальнювати результати різних соціологічних досліджень.							+					+		+	+		

7. Схема формування оцінки:

7.1. Форми оцінювання.

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (знання 1.1-1.5), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (вміння 2.1-2.5); (комунікація 3.1-3.3); (автономність та відповідальність 4.1-4.3), що складає 60% загальної оцінки.

Семестрове оцінювання:

- Усна доповідь, доповнення та участь у дискусіях на семінарах: РН – 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.4, 2.5, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2, 4.3 – **22/33 бали.**
- Самостійна робота (дослідження проблем розвитку людини, суспільства, політики, економіки, культури): РН – 2.1, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3 – **4/7 балів.**
- Контрольні роботи: РН – 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 4.3 – **10/20 балів** (2 контрольні роботи по 5 мінімальних/10 максимальних балів за кожною).

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усіх трьох частин навчальної дисципліни. Загальна семестрова оцінка складається із балів, отриманих за 1) аудиторну роботу (усні доповіді, доповнення та участь у дискусіях на семінарах); 2) самостійну роботу (дослідження проблем розвитку людини, суспільства, політики, економіки, культури); 3) контрольну роботу.

Всі види робіт в семестрі мають у підсумку:

- в максимальному вимірі 60 балів
- в мініальному вимірі 36 балів

У разі відсутності на семінарському занятті, студент має відпрацювати завдання у письмовій формі.

Підсумкове оцінювання у формі іспиту:

Іспит у письмовій формі: РН – 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 2.2, 2.3, 4.3 – 24/ 40 балів.

Екзаменаційне оцінювання відбувається в письмовій формі. Білет складається з 3 питань, кожне з яких оцінюється за шкалою 13-14 балів, що в загальному підсумку складає 40 балів.

Студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше 36 балів. Для допуску до екзамену студент має здати контрольні роботи та самостійну роботу (есе).

Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит не може бути меншою **24 балів**. У випадку, коли студент на іспиті набрав менше 24 балів, вони не додаються до семестрової оцінки (незалежно від кількості балів, отриманих під час навчального періоду). В екзаменаційній відомості у колонці «бали за іспит/екзамен» ставиться «0», а в колонку «підсумкова оцінка з дисципліни» - переноситься лише кількість балів, отриманих під час семестру. Рекомендований мінімум допуску до іспиту – 36 балів.

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестр (мінімум – 36, максимум – 60 балів) та екзаменаційної роботи (мінімум – 24, максимум – 40 балів).

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	36	24	60
Максимум	60	40	100

7.2 Організація оцінювання:

Семестрова робота		Семестрова кількість балів	
		Мін – 36 балів	Мах – 60 балів
Аудиторна робота: усна доповідь, доповнення, участь в дискусіях на семінарах.	До тем: 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 – протягом семестру. Оцінювання здійснюється під час розгляду вказаних тем	«1» x 11 = 11 «0,5» x 11 = 5,5 «0,5» x 11 = 5,5	«1,6» x 11 = 17,6 «0,7» x 11 = 7,7 «0,7» x 11 = 7,7
Самостійна робота	До тем: 5, 13, 14. Оцінювання здійснюється після опрацювання вказаних тем	«4» x 1 = 4	«7» x 1 = 7
Контрольна робота № 1	до тем 1 – 7. Оцінювання здійснюється після опрацювання вказаних тем.	«5» x 1 = 5	«10» x 1 = 10
Контрольна робота № 2	до тем 8 – 14. Оцінювання здійснюється після опрацювання вказаних тем.	«5» x 1 = 5	«10» x 1 = 10
Загальна семестрова оцінка без урахування коефіцієнту		36	60

Критерії оцінювання

Аудиторна робота:

1. Усна доповідь:

1,6 бала – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу;

1 бал – студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу. Допускаються несуттєві

неточності;

0,5 бала - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, має у відповіді суттєві неточності.

Доповнення / дискусія:

0,7 бала – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми;

0,5 бала – доповнення змістовне;

0,2 бала – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію.

2. Самостійна робота

6-7 балів – студент у повному обсязі володіє матеріалом, вільно та аргументовано його презентує, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість здійсненого дослідження;

4-5 балів – студент у достатньому обсязі володіє матеріалом, вільно його презентує, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження. Допускаються несуттєві неточності;

1-3 бали – в цілому володіє матеріалом, але фрагментарно та поверхово його презентує, не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань. Робота містить суттєві помилки.

3. Контрольна робота:

9-10 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність письмової роботи;

6-8 балів – студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності;

4-5 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності;

1-3 бали – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань.

4. Кожне питання в екзаменаційній роботі (в білеті 3 питання):

14 – 12 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність письмової роботи;

11 – 8 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності;

7 – 4 бали - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну

навчальну літературу, робота містить суттєві неточності;

3 - 0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань.

7.3. Шкала відповідності:

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і семінарських занять

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
1	Тема 1. Філософія як феномен	4	2	4
2	Тема 2. Філософія і світогляд	2	-	4
3	Тема 3. Філософія як система знання і мислення	2	2	4
4	Тема 4. Категорії філософії, їх зміст і функції	2		4
5	Тема 5. Основні етапи розвитку філософської думки	2	2	4
6	Тема 6. Філософське вчення про буття	2	2	4
7	Тема 7. Людина як предмет філософського розуміння	2	2	4
8	Контрольна робота	2	-	-
9	Тема 8. Філософія свідомості	2	2	4
10	Тема 9. Теорія пізнання	2	2	4
11	Тема 10. Філософія і методологія	2		4
12	Тема 11. Філософське осмислення історичного процесу	2	2	4
13	Тема 12. Суспільство як предмет філософії	2	2	4
14	Тема 13. Філософське осмислення політичного життя	2	2	4
15	Тема 14. Філософське осягнення економічної сфери життєдіяльності суспільства і людини	2	2	4
16	Контрольна робота	2	-	-
17	Самостійна робота	-	-	4
	ВСЬОГО	34	22	60

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:
лекцій – 34 год.
семінарів – 22 год.
консультації – 4 год.
самостійної роботи – 60 год.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна (базова):

1. **Історія української філософії:** Підруч. / В.С. Горський, К.В. Кислюк – К.: Либідь, 2004.
2. **Історія філософії:** В 3-х т. / В. Татаркевич / Пер. з пол. – Львів: Свічадо, 1997-1999.
3. **Історія філософії:** Підруч. / За ред. В.І Ярошовця. – К. "Київський університет", 2007.
4. **Філософія історії:** Підруч. / І.В. Бойченко - К.: Знання, 2000.
5. **Філософія:** Навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 8-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2011.
6. **Філософія:** Підруч. / В.Л. Петрушенко – 4-те вид., виправл. і доповн. – Львів, 2009.
7. **Філософія: світ людини:** Курс лекцій: Навч. посібник для студентів вищої навчальної закладів. / В. Табачковський, М. Булатов, Н. Хамітов. - К.: Либідь, 2004.
8. **Філософія: хрестоматія** (відвитоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2012.
9. **Філософський енциклопедичний словник:** довідкове видання / Голова ред. колегії

В.І. Шинкарук. – К.: «Абрис», 2002.

Додаткова:

1. Бацевич Ф.С. **Філософія мови.** Історія лінгвофілософських учень: Підруч. / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2008.
2. Беккер Г. **Экономический взгляд на жизнь.** Нобелевская лекция. // Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории. – М.: ГУВШЭ, 2003 – С. 582 – 614.
3. Бергер П., Лукман Т. **Социальное конструирование реальности:** Трактат по социологии знания / П.Бергер, Т. Лукман / Пер. Е. Руткевич. – М.: «Медиум», 1995.
4. Добронравова І.С., Білоус Т.М., Комар О.В. **Новітня філософія науки:** підруч. для студ. філос. ф-тів і аспірантів / І.С. Добронравова, Т.М. Білоус, О.В. Комар. – К.: Логос, 2009.
5. Левчук Л.Т. **Психоаналіз:** історія, теорія, мистецька практика: Навч. посіб. / Л.Т. Левчук. – К.: Либідь, 2002.
6. Мід Д.Г. **Дух, самість і суспільство.** 3 точки зору соціального біхевіориста / Пер. з англ. та передмова Т.Корпало. – К.: Український Центр духовної культури, 2000.
7. Попович М. **Григорій Сковорода: філософія свободи.** – К.: Майстерня Білецьких, 2007.
8. **Социальная философия:** Словарь / Сост. и ред. В.Е. Кемеров, Х.Т. Керимов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая Книга, 2006.
9. **Соціальна філософія.** Історія, теорія, методологія: Підручник для вищ. навч. зал. / В.П. Андрущенко, Л.В. Губерський, М.І. Михальченко. – Вид. 3-є, випр. та допов. – К.: Генеза, 2006.
10. **Соціальні технології:** заради чого? яким чином? з яким результатом: монографія / кол. авторів, наук. ред. В. І. Подшивалкіна. – Одеса: ОНУ, 2015. – С. 16-31, 36-64, 74-97.
11. Сурмин Ю.П., Туленков Н.В. **Теория социальных технологий:** Учеб. пособие. - К.: МАУП, 2004. – Гл.1-7.
12. Стружевський В. **Онтологія** / В.Стружевський / пер. з пол. К. Новікової. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014.
13. Таран В.О., Зотов В.М., Резанова Н.О. **Соціальна філософія:** навч. посіб. / В.О. Таран, В.М. Зотов, Н.О. Резанова. – К.: Центр учбової літератури, 2009.
14. **Философия: dtv-Atlas** / П. Кунцман, Ф.-П. Буркард, Ф. Видман / пер. с 9-го нем. изд. / худож. Аксель Вайс; Науч. ред. пер. В.В. Миронов. – М.: Рыбари, 2002.
15. Франкл В. **Человек в поисках смысла:** Сборник / В. Франкл / пер. с англ. и нем. – М.: Прогресс, 1990.
16. Хамітов Н. **Философия. Бытие. Человек. Мир:** Курс лекцій / Н. Хамітов– К.: КНТ, Центр учебной литературы, 2006.
17. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. **Історія філософії. Проблема людини та її меж:** Навч. посіб. / Під ред. Н. Хамітова. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
18. Цофнас А.Ю. **Гносеология:** учеб: пособ. / А.Ю. Цофнас. – Изд. 2-е, испр. и доп. – О.: Наука и техника, 2011.